

Yazının künyesi: Tonga, Necati(2012), “İki Bacanağın İki Kardeş Mecmuası: Akbaba ve Çınaraltı”, **Değirmen** Yüzyılın Dergileri 1900-2000 Özel Sayısı, S.29-30-31, Ocak-Haziran 2012, s.62-75

İKİ BACANAĞIN İKİ KARDEŞ MECMUASI: AKBABA VE ÇINARALTI

Necati TONGA*

1940'lı yıllar, sosyal ve siyasî hayatımızda pek çok değişikliğin ve hareketliliğin yaşanmasının yanı sıra, edebiyat tarihi açısından da oldukça hareketli geçen yıllardır. Bu dönemde, siyasî ve sosyal hareketliliğe ve Tek Parti yönetiminin Almanya ve Rusya arasında izlediği denge politikasına bağlı olarak çeşitli dünya görüşlerinin savunulduğu pek çok mecmua ve gazete yayınlanmıştır. Denilebilir ki, sosyal ve siyasî hayatımızdaki hareketliliğe ve zaman zaman baş gösteren kâğıt sıkıntısına rağmen edebiyatımızın bu dönemi, periyodikler açısından verimli geçen dönemlerdendir.

Edebiyatımızın bu devresinde, 1960'lı yıllarda gittikçe belirginleşecek olan ideolojik kamplaşmaların ilk sinyalleri verilmeye başlanır. Bu kamplaşmalar da, özellikle sol eğilimli ve Türkçü pek çok edebî muhitin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Türk edebiyatında, bir galât-ı meşhûr olarak “Beş Hececiler” diye adlandırılan edebî grubun iki mühim simâsı olan Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon, yayınladıkları eserler ve mecmualar ile dönemin Türkçü edebî muhitlerinin en hareketli isimleri olarak karşımıza çıkarlar. “Yayın hayatımızda Yusuf Ziyâ ile Orhan Seyfi’den daha çok mecmua çıkaran iki ortak, iki bacanak ve dost şâir daha yoktur.”¹

Orhan Seyfi Orhon² ve Yusuf Ziya Ortaç’ın³ birlikte çıkardıkları mecmuaların en önemlileri bir siyasî-mizah mecmuası olan Akbaba ve haftalık Türkçü Fikir ve

---

* Gazi Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı ana bilim dalı doktora öğrencisi, Kırıkkale, necati.tonga@gmail.com

¹ Önal, Mehmet, **Yusuf Ziya Ortaç**, Kültür ve Turizm Bak.Yay., Ank., 1986, s.16

² Orhan Seyfi, daha 1910 yılında Hukuk Mektebinde öğrenci iken 15 günlük “*Hyabân*” mecmuasını yayınlamış; 1922 yılında Yusuf Ziya ile birlikte “*Akbaba*” mecmuasını kurmuştur. 1924 yılında bir çocuk mecmuası olan “*Resimli Dünya*”yı yayınlayan Orhan Seyfi, 1927’de “*Güneş*” ve daha sonra “*Papağan*” ve “*Yeni Kalem*” adlı mizah gazeteleri ile birlikte; 1932’de “*Edebiyat Gazetesi*”ni, 1935’te de “*Aydabir*”(Yusuf Ziya ile birlikte) mecmuasını yayınlamıştır. Orhan Seyfi, son olarak da 1941 yılında Yusuf Ziyâ ile birlikte haftalık Türkçü Sanat ve Fikir mecmuası olan “*Çınaraltı*”yı yayınlamıştır. Orhan Seyfi’nin Türk edebiyatındaki yeri hakkında daha fazla bilgi için bkz: Donbay, Ali, Orhan Seyfi Orhon, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank., 2009.

³ “Yusuf Ziyâ Ortaç, 12 Aralık 1918 tarihinde “*Şâir*” isimli bir dergi yayınlamıştır.20 Mart 1919 tarihinde parasızlık sebebi ile *Şâir* Mecmuası’nın yayın hayatı sona erer. Yusuf Ziyâ, *Şâir*’den sonra 1922 yılında Orhan Seyfi ile birlikte “*Akbaba*” isimli mizah mecmuasını çıkarmıştır.1935 yılında Orhan Seyfi ile birlikte “*Aydabir*” adlı dergiyi yayınlayan Yusuf Ziya, 1937’de kapanan bu dergiden başka, 20 Mart 1935 tarihinde yine Orhan Seyfi ile birlikte, siyaset ve iktisat dergisi olan “*Heray*”ı çıkardı. Yusuf Ziya, 1941 yılında yine Orhan Seyfi ile birlikte “*Çınaraltı*” dergisini çıkarmış ve 1967 yılına kadar da Akbaba’yı çıkarmaya devam etmiştir.”(Önal Mehmet, a.g.e., s.15-17) Yusuf Ziya Ortaç hakkında yapılmış iki önemli çalışma için bkz: Önal, Mehmet, **Yusuf Ziya Hayatı-Sanatı-Eserleri**, Bizim Büro Yay., Ank., 2008[Kültür ve Turizm Bak. Yayınlarından çıkan kitabın geliştirilmiş ve düzenlenmiş şekli]; Çıkla, Selçuk, **Şair Mizah Yazarı Gazeteci Yusuf Ziya Ortaç**, Kitabevi Yay., İst., 2010.

Sanat mecmuası olan Çınaraltı'dır. Biz bu çalışmamızda bu iki mecmuayı ana hatlarıyla değerlendirmeye çalışacağız:

II. İki Bacanağın, İki Kardeş Mecmuası: Akbaba ve Çınaraltı

“Orhan Seyfi ile Yusuf Ziyâ, güzel bir beytin iki mısırâma benzerler. Mâlumdur ki, her mısırâ, yalnız başına mânâyı itmâm edemez. İki mısırâ yan yana gelince mânâ da meydana gelir. Fakat Ortaç ve Orhon, öyle mısırâlardır ki, mânâyı ayrı ayrı itmâm edebilirler.”

İbnü'l-Emin Mahmut Kemâl İNAL

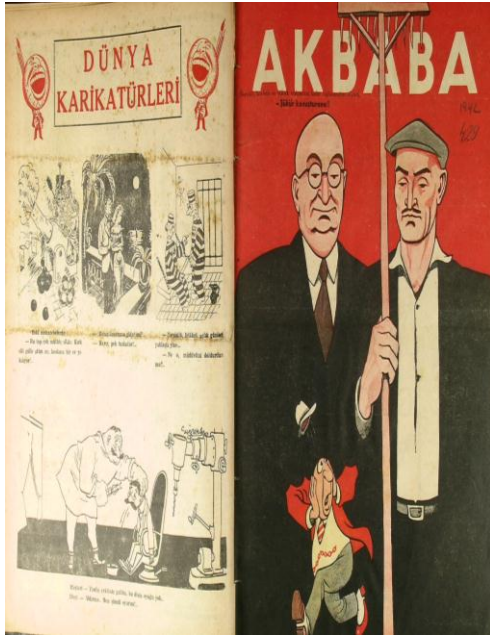
a. “Akbaba”(1922-1977)⁴

Kurtuluş Savaşı yıllarında Türk matbuât hayatında iki önemli mizah mecmuası yayınlanmıştır: *Güleryüz* ve *Aydede*. Ankara hükümetini ve Kurtuluş Savaşını destekleyen *Güleryüz* mecmuasını Sedat Simavi; İstanbul hükümetini destekleyen *Aydede*'yi ise Refik Halit Karay yayınlamıştır. *Güleryüz* ve *Aydede*, kısa süre çıkmış olsalar da Cumhuriyet mizahı bakımından iki önemli halkayı işaret etmektedirler.

Cem ve *Kalem* gibi bir önceki dönemin iki mühim mizah mecmuasından geleneği devralan *Güleryüz* ve *Aydede* mecmuaları, çok zengin yazar ve çizer kadrosuyla edebiyatımızdaki mühim bir boşluğu doldurmuşlardır. Pek çok genç yazar ve çizere sayfalarını açarak onların yetişmelerini sağlayan bu iki mecmua, kendilerinden sonra yayınlanacak mecmualara da böylece zemin hazırlamışlardır. Nitekim Kurtuluş savaşı kazanıldıktan sonra kapanan *Aydede* mecmuasının yerine, *Aydede*'nin hemen hemen aynı kadrosu, aynı biçim ve yapısı ile yeni bir mecmua yayınlanmaya başlamıştır: *Akbaba*.

---

⁴ Akbaba dergisi hakkında hazırladığımız bir çalışma için bkz: Tonga, Necati, “Türk Edebiyatı Tarihinde Mühim Bir Mecmua: Akbaba (1922–1977)”, *Turkish Studies*, S.3/2 Bahar 2008, www.turkishstudies.net, s.665–679.

Akbaba mecmuası

Yusuf Ziya Ortaç

Akbaba mecmuası, 7 Birincikânun 1338(7 Aralık 1922) tarihinde Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından yayınlanmaya başlamıştır. “Orhan Seyfi, dergiyi daha sonra Yusuf Ziya’ya devretmiş ve Yusuf Ziya da ölünceye kadar tek başına çıkarmıştır.”⁵

Yusuf Ziya’nın mecmuanın ilk sayısının baş makalesinde yer alan “İnsanların çok yaşlısına, saçı sakalı ağarmış olanına akbaba derler. Kuşların en çok yaşayanı da Akbaba’dır. İnşallah bizim Akbaba’mız da gazetelerin en uzun ömürlüsü olur.”⁶ şeklindeki temennisi kabul olmuş ve Akbaba edebiyatımızdaki en uzun ömürlü mecmua olmasa da hayatını uzun süre devam ettiren mizah mecmualarından biri olmuştur.

Başlangıçta siyasî-mizah dergisi olarak hazırlanan Akbaba, Pazartesi ve Perşembe günleri olmak üzere haftada iki gün çıkar. Dört sayfa düzenlenen dergi, büyük boy ve siyah beyazdır. 1933 yılına kadar derginin numaralandırılışında bir değişiklik olmazken, 19 Nisan 1933 tarihinden itibaren birden başlayarak yeniden numaralandırılır. Bu dönemde de haftada 2 kez, fakat Çarşamba ve Cumartesi günleri yayınlanan dergide, 73. sayıdan sonra bir değişiklik daha yapılır.1934 yılının başından itibaren birden başlayarak yeniden numara verilir, boyutları küçülür ve sayfa sayısı artar. 24 Şubat 1944 tarihine kadar 517 sayıya ulaşan dergi, bu zaman zarfında yalnız Perşembe günleri yayınlanır. Akbaba, 1967 yılına kadar Yusuf Ziya Ortaç tarafından çıkarılmış, 1967’de Yusuf Ziya’nın vefâtı üzerine dergiyi oğlu Ergin Ortaç, 28.12.1977 tarihine kadar çıkarmaya devam etmiştir.

Akbaba dergisinde bazen kendi, bazen de müstear isimleri ile Yusuf Ziya Ortaç(Çimdik, Y.Z.), Orhan Seyfi Orhon(Fiske, O.S.), Reşat Nuri Güntekin(Çalikuşu, Ağustos Böceği, Ateş Böceği, Yıldız Böceği), Cevad Şakir, Peyami Safa(Server Bedi), Vâlâ Nurettin(Va-Nû), Ercüment Ekrem Talû(Torik Necmi, Çekirge, Karga,

⁵ Kocahasanoğlu, O.S., **Millî Edebiyat Hareketi ve Beş Hececiler**, Toker Yay., İst., 1976, s.103

⁶ Ortaç Yusuf Ziya, “Akbaba”, Akbaba, S.1, 7 Birincikânun 1338, s.1

Meşhedi), Mahmut Yesari(Çulluk(?), M.Y.), Osman Cemal Kaygılı(Amber-Anber, Kamber-Kanser), Nazım Hikmet Ran(Kartal, Ben, Bendeniz, Fıkracı), Selâmi İzzet Sedes(Kumru), Faruk Nafiz Çamlıbel(Çamlıbel, Çamdeviren,Tatlısert, Deli Ozan, Kalender, F.N.), Halil Nihat Boztepe, Nahit Sırrı Örik(N.S.Ö.), Edip Ayel, Fahri Celâleddin Göktulga, Aziz Nesin, Fazıl Ahmet Aykaç... gibi devrin en önemli şâir ve yazarları kalem oynatmışlardır. Cemal Nadir, Ramiz, Münif Fehim, Orhan Ural, Semih Balcıoğlu gibi isimler de Akbaba'nın belli başlı karikatüristleri olarak karşımıza çıkarlar.

Akbaba'nın bu kadar uzun süre yayın hayatımızda kalmasında hiç şüphe yok ki, Yusuf Ziya'nın şahsî gayretleri önemlidir. Denilebilir ki, edebiyat dünyasına bir şâir olarak giren Yusuf Ziya Ortaç, asıl şahsiyetini mizah vadisinde bulmuştur. Yusuf Ziya, adetâ Akbaba mecmuasıyla özdeşleşmiştir. O; Akbaba'nın hem patronu, hem şâiri, hem başyazarı, hem yazı müdürü hem de en önemli espri kaynağıdır.

Akbaba'nın en çok eleştirilen yönlerinden biri, karikatürüstlerinin ilhâmlarındaki kısırlıktır. Mecmuanın karikatüristlerindeki bu eksiklik, Yusuf Ziya'nın ince mizahî zekâsı ile ortadan kalkmış; Yusuf Ziya da içindeki karikatür çizme arzusunu bu sayede -nisbeten- gidermiştir diyebiliriz. Ayrıca mecmuanın *Genç Fırçalar* adlı bölümü, pek çok genç karikatüristin matbuât âlemine girmesine vesile olmuştur.

Akbaba, dönemin diğer mizah mecmuaları içerisinde (meselâ 1946 yılında yayınlanmaya başlayan Markopaşa ile karşılaştırıldığında) daha ılımlı bir yayın politikası izlemiştir. Bununla birlikte Akbaba'nın da belirli aralıklarla kapatıldığını görürüz.⁷

Akbaba, bir siyasî-mizah mecmuası olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir edebiyat mecmuasıdır. Akbaba'da şiir, fıkra, hikâye, tiyatro, roman, edebî tenkit...vb. edebî türlerin hemen hepsinden örnekler ve edebiyat dünyasına ait çok renkli anekdotlar vardır. Akbaba, incelendiğinde bir devrin siyasî, sosyal ve edebî panoraması ile karşılaşılır.

Akbaba'nın baş yazarlığını, çoğunlukla Yusuf Ziya yapmıştır. Mecmuanın dikkate değer bir diğer nesir ustası Orhan Seyfi'dir. "Bu iki arkadaşın "Fiske"leri, "Çimdik"leri, yıllarca erbâb-ı mizah tarafından kabul görmüş, takdir edilmiştir."⁸

Cumhuriyet'in ilk yıllarında mecmuanın sayfalarında 1923 genel seçimleri, Ankara'nın başkent oluşu, T.B.M.M'de kabul edilen Chester projesi, Kastamonu milletvekili Abdulkadir Kemali Bey'in bireysel özgürlüklerin güvence altına alınması amacıyla ceza yasasının belli bir maddesine ek yapılmasına ilişkin yönergesi(Masuniyet-i Şahsiye)... gibi çeşitli konular eleştirel bir tutumla ele alınmış;

⁷ Akbaba, 17 Temmuz 1941'de, 13 İkinci Teşrin 1941'de, 7 Mayıs 1942'de, 3 Birinci Kânun 1942'de çıkan sayılarından sonra 2 sayı; 20 Temmuz 1944'te yayınlanan sayısından sonra da 3 sayı (toplam 47 gün) kapatılmıştır. Bkz:Gürkan, Nilgün, a.g.e., s52,55-56

⁸ Önal, Mehmet, a.g.e., s.16

dönemin mühim gazetelerinin baş yazarları başta olmak üzere çeşitli şâirler, yazarlar ve siyasetçiler de Akbaba'nın eleştiri oklarından nasiplerini almışlardır.⁹

Akbaba'da Türk hiciv ve mizah edebiyatının çok zarîf ve güzel örnekleri ile karşılaşırız. Dergi; özellikle 1930'lu yılların sonu ile 1940'lı yıllarda eleştiri oklarını, sol muhalefete ve "Bobstil" adını verdikleri yeni şiir hareketi üzerine yoğunlaştırmıştır. Mecmuada, Tan gazetesi ve bu gazetenin sahibi olan Sertel'ler üzerine de pek çok eleştiri yazısı neşrolunmuştur.

Akbaba; Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde "Garip Hareketi"¹⁰ adı verilen, Orhan Veli ve arkadaşları tarafından ortaya atılan yeni şiir anlayışına karşı ilk ve sert tepkilerin verildiği bir mecmua olmuştur. Bu tepki, 1941 yılından itibaren Çınaraltı dergisi ile birlikte yürütülmüştür.

"Garip"çilere karşı yapılan "Bobstil" yakıştırmaları da Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından ortaya konan bir yakıştırmadır. "Dönemin hemen hemen bütün mizah dergilerinde alaya alınan bobstil tiplmesi, havai, hercai, baba parası yiyen, çapkınlık peşinde koşan, memleket meselelerinden bihaber ve dejenere gençliği tanımlamaktadır. Akbaba çevresi gibi 1940 kuşağı olarak adlandırılan sol eğilimli şâirler de Garipçilere yönelik eleştiriler getireceklerdir."¹¹

Akbaba mecmuasında, Bobstil olarak nitelenen şâirlere, onların şiirlerine ve bu şiir hareketini destekleyen Nurullah Ataç'a karşı pek çok edebî tenkit yazılmıştır. Bu eleştiri yazılarının çoğunu Orhan Seyfi Orhon(Fiske) kaleme almıştır.

Sonuç olarak Akbaba mecmuası ile ilgili şunları söyleyebiliriz:

1922-1977 yılları arasında yayınlanan Akbaba, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en uzun ömürlü mizah mecmualarındandır. Dönemin diğer mizah dergileri olan Sedat Simavi'nin *Karikatür*'ü, Cemal Erksan'ın *Şaka*'sı, Cemal Nadir Güler'in *Amcabey*'i içerisinde Akbaba'nın biraz da geçmişinden kaynaklanan bir ağırlığı vardır. Dönemin en mühim edebî simâları Akbaba'da kalem oynatmışlardır.

Akbaba'nın oldukça zengin bir içeriği vardır. Mecmuanın içindeki edebî eserler göstermektedir ki, Akbaba, bir siyasî-mizah mecmuası olmakla birlikte bir edebiyat mecmuasıdır da. Daha sonraları Akbaba Yayınları ile bir dizi edebî eseri de neşretmiş olan Yusuf Ziya'nın "Akbabası, zamanımıza kadar yaşayan birçok mizah yazarının ve karikatüristin yetiştiği bir ocak hüviyetini yıllarca korumuştur."¹²

b. "Çınaraltı"(1941-1948)

9 Ağustos 1941 tarihinde, II.Dünya Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği günlerde, yayın hayatına başlayan Çınaraltı, Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç'ın birlikte çıkardıkları haftalık Türkçü, Fikir ve Sanat mecmuasıdır. Nasıl

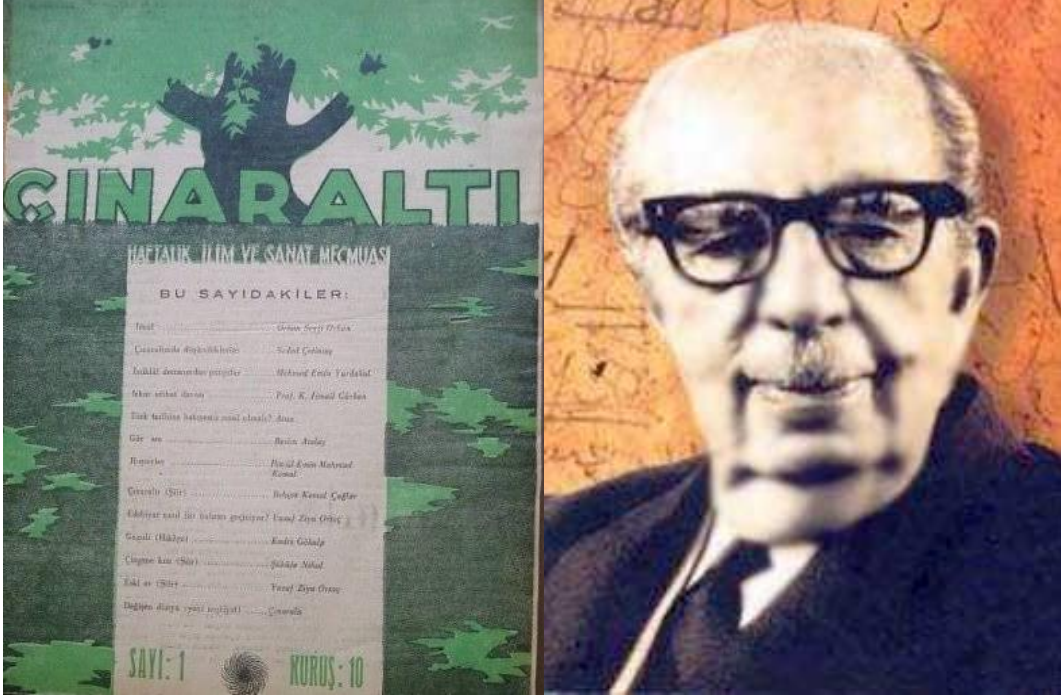
⁹ Cumhuriyetin ilk yıllarında Akbaba'da dikkati çeken konular hakkında daha fazla bilgi için bkz:Çavdar, Tevfik, *Bir Gülmece Dergisinin Penceresinden 1923-1924 Yılları, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Yay., Ank., 1995, s.466-474

¹⁰ Garip Hareketi hakkında bkz: Sazyek, Hakan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ank., 1996.

¹¹ Cantek, Levent, *Markopaşa Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi*, s.131

¹² Önal, a.g.e., s.70

Yusuf Ziya denildiğinde akla “Akbaba” mecmuası geliyorsa, Orhan Seyfi Orhon denildiğinde de “Çınaraltı” mecmuası gelir.

Çınaraltı mecmuası

Orhan Seyfi Orhon

Çınaraltı mecmuası, bazı aralıklarla 9 Ağustos 1941-9 Haziran 1948 tarihleri arasında 161 sayı yayınlanmıştır.¹³ Mecmua, yayınlandığı dönemde “Türkçülük ve Milliyetçilik” idealini benimseyen fikir ve sanat mecmualarının başında yer alır. Çınaraltı, yayın hayatı boyunca bu idealden sapmamış ve yayın politikasını da bu mihver üzerine inşa etmiştir. “Çınaraltı, esasında Türk kültürünün, Türk tarih ve medeniyetinin çeşitli coğrafyalardaki varlığı ile meşgul olmayı milliyetçilik anlayışının temeli saymıştır.”¹⁴

Birçok sayısında Ziya Gökalp’ten iktibaslar yapan Çınaraltı, İsmail Gaspıralı Bey’in “*Dilde, Fikirde, İşte Birlik*” fikrini de kendisine slogan kabul etmiştir. Çınaraltı, bu iki mühim Türkçü’nün fikirlerinden hareketle “dil birliği”nin Türkçülük programının ilk aşaması olduğu kabul edilmiş ve mecmuada yayınlanan pek çok makalede de dil ve kültür birliğinden sonra fikir birliğinin, son aşamada da “iş birliği”nin oluşacağı savunulmuştur. Çınaraltı’nın dil anlayışı, mecmuada bazı farklı görüşlerle de karşılaşmamıza rağmen, genel olarak “Öz Türkçe”den yanadır. Mecmuada dil üzerinde ehemmiyetle durulmuş ve bu konuda pek çok makale yayınlanmıştır.

Çınaraltı mecmuasında, Türk medeniyeti ve kültürü ile ilgili yazıların çokluğu da dikkat çekmektedir. Bu makalelerde, Şark’ın medeniyetin beşiği olduğu,

¹³Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*; Şükran Kurdakul *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Erdal Doğan *Edebiyatımızda Dergiler*, Atilla Özkırımlı *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi* adlı çalışmalarında Çınaraltı’nın 1941-1944 yılları arasında 146 sayı çıktığını belirtmektedir.(bkz: Necatigil, Behçet, a.g.e., Varlık Yay., 18.bas.,İst., 1999, s.283; Kurdakul Şükran, a.g.e, İnkılâp Yay., 6.bas., İst., 1999, s.747; Doğan Erdal, a.g.e., Bağlam Yay., İst., 1997, s.209; Özkırımlı Atilla, a.g.e., Cem Yay., c.2, s.326)

¹⁴ Yetiş, Kâzım, Çınaraltı maddesi, İslâm Ansiklopedisi, s.303

Türklerin ise Şark medeniyetinin gelişiminde büyük rolleri olduğu sık sık vurgulanmıştır. Mecmuada ayrıca edebiyat, tarih, din, mimarî, ilim ve teknik, eğitim ve öğretim, iktisat ve ticaret, resim, musiki, tiyatro, sinama, geleneksel Türk sanatları... gibi pekçok farklı alan ile ilgili makaleler neşredilmiştir.

Çınaraltı mecmuası, şiire de oldukça ehemmiyet vermiştir. Mecmuanın şâirler kadrosunda tanınmış, güzel şiirler yazan şâirler olduğu gibi yeni yetişme temayülü gösteren isimler de yer almıştır.Çınaraltı mecmuasında, Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç gibi mecmuanın önde gelen iki isminin çok az şiir yayınlaması oldukça dikkat çekicidir.

Mecmuanın şâirler kadrosunda en dikkat çekici isim hiç şüphe yok ki, Edip Ayel'dir¹⁵. Edip Ayel, şiirlerini ilk kez Çınaraltı mecmuasında yayınlamıştır ve mecmuada en çok şiiri yayınlanan isim de Ayel'dir.

Daha önce Fransızca iki şiir kitabı yayınlayan, 1938'de Fransa'da yapılan bir şiir yarışmasında birincilik kazanan Edip Ayel, Çınaraltı'nda yayınladığı neo-klasik şiirlerde arûzu oldukça başarılı bir şekilde kullanmış ve mecmua çevresinde yetişen genç nesle örnek teşkil etmiştir. Şiirlerinin tamamını arûzla yazan Ayel, şiirlerinde çoğunlukla ferdî duyguları neo-klâsik bir tarzda kaleme almıştır. Edip Ayel'in oldukça renkli ve zengin bir hayâl dünyası vardır.

Edip Ayel'in dikkate değer bir diğer özelliği, edebiyatımızda o zamana kadar karşılaşmadığımız nazım şekillerini ilk kez onun kullanmasıdır. O; Fransız klâsik nazım şekillerinden *Rondeau*, *Triolet*, *Rondel*, *klâsik Sonnet* ve *Villanelle*'nin; eski Yunan nazım şekillerinden *Iambos*'un; hattâ Malezya'da kullanılan bir nazım şekli olan *Pantum*'un başarılı örneklerini edebiyatımıza kazandırmıştır. Aynı zamanda Çınaraltı mecmuasında şiir üzerine pek çok nazarî makale yazan Edip Ayel; yalnızca şiir yazmakla kalmamış, şiir üzerine kafa yoran bir şâir olarak karşımıza çıkmıştır.

Çınaraltı mecmuasında Edip Ayel'in dışında Halide Nusret Zorlutuna, Şükûfe Nihal, Fazıl Ahmet Aykaç, Faruk Nafiz Çamlıbel, Mithat Cemal Kuntay, Halil Nihat Boztepe... gibi usta kalemler şiir vadisinde oldukça başarılı örnekler vermişlerdir. Ayrıca DüNDAR Akünel, Halim Yağcıoğlu, Zafer Arıkbağ, Cemal Oğuz Öcal, H.Şinasi ÖnoL, Elmas Yıldırım, Fevzi Halıcı... gibi pek çok genç şâir dergide şiirlerini yayınlamış ve edebiyat âlemine adım atmıştır. Böylece Çınaraltı mecmuası çevresinde; aynı dünya görüşüne sahip, pek çok ustanın destek verdiği ve gençlere de kucak açan bir *edebî muhit* oluşmuştur¹⁶.

¹⁵ Edip Ayel hakkında daha fazla bilgi için bkz: Tonga, Necati, "Edip Ayel'in Şiirlerinde İstanbul", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Güz 2008, C.1, S.5, www uluslararasisosyalarastirmalar.com, s.810-824

¹⁶ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: Tonga, Necati, **Çınaraltı Dergisi Etrafında Oluşan Edebî Muhit**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Ank., 2004, 330 s.; Tonga, Necati, "Çınaraltı Mecmuası Üzerine", **Türk Yurdu**, C.25, S.213, Mayıs 2005, s.125-129; Özlük, Nuran, **Çınaraltı Sistemik İndeks**, Akademik Kitaplar Yay., İst., 2010

Çınaraltı mecmuasında yayınlanan şiirlerin çoğu hece ölçüsü ile kaleme alınmıştır ve kâfiyelidir. Bununla birlikte özellikle Edip Ayel, Mithat Cemal Kuntay, Fazıl Ahmet Aykaç ve Halil Nihat Boztepe... gibi usta isimler arûzun çok başarılı örneklerini Çınaraltı sayfalarında neşretmişlerdir. Mecmuada yayınlanan şiirlerin çoğunda millî duygular terennüm edilmiştir. “

Akbaba mecmuasında olduğu gibi Çınaraltı mecmuasında da “Garip” şiir hareketine karşı pek çok edebî tenkid kaleme alınmış ve (yine Akbaba’da olduğu gibi) Orhan Veli ve arkadaşları “Bobstil” olarak nitelendirilmiştir.

Akbaba’da yazdığı makalelerde de edebiyatımızda görülmeye başlayan bu yeni şiir hareketini eleştiren Orhan Seyfi Orhon, “Ben de Bobstil Şiir Yazabilirim, Fakat...” başlıklı yazısında Bobstil şiiri “kupkuru bir realite mahsulü, şairanelikten yoksun ve amiyâne” bir şiir olarak nitelendirmiştir.¹⁷

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin en önemli edebî gruplarından biri olan Hisar topluluğunun oluşumunda, Çınaraltı mecmuasının rolü büyüktür.¹⁸ Hisar Topluluğunun önemli isimleri Mehmet Çınarlı, İlhan Geçer, Yahya Benekay, Gültekin Samanoğlu, Mustafa Necati Karaer ilk şiirlerini Çınaraltı’nda yayınlamış ve mecmua etrafında oluşan edebî muhitin genç kuşağı içerisinde yer almışlardır. Denilebilir ki Hisar topluluğunun zeminini, gerek fikir, gerekse sanat anlayışı bakımından “Çınaraltı” mecmuası oluşturmuştur. Sanat anlayışlarını milliyetçi-muhafazakâr bir çizgiye oturtan Hisar topluluğu, daha sonra Çınaraltı’nın izinden giderek Garip şiir hareketine karşı ilk sistemli tepkiyi ortaya koymuştur.

Çınaraltı mecmuası, şiire gösterdiği ehemmiyeti “hikâye”ye göstermemiştir. Mecmuanın hikâye sahasında göze çarpan belli başlı isimleri Kadri Gökalp, Şemsettin Kutlu, Mehmet Davaz, Tarık Buğra¹⁹ ve Münife Baran’dır. Mecmuada yayınlanan hikâyeler genellikle klâsik vak’a hikâyesidir. O dönemde yaygınlık kazanan “köy edebiyatı”nın tesiriyle mecmuada yayınlanan hikâyelerde, köy ve köye bağlı kavramların sıkça işlendiği gözlemlenmektedir.

Yusuf Ziya’nın “Göç”, Orhan Seyfi’nin “Çocuk Adam”, Halide Nusret Zorlutuna’nın “Beyaz Selvi”, Maksim Gorki’nin “Can Sıkıntısı”(Çeviren: Hidayet Reel) ve Tarık Buğra’nın “Yalnızların Romanı” adlı romanları, mecmuanın çeşitli yayın dönemlerinde tefrika edilmiştir. Ayrıca mecmuada “Sinekli Bakkal”, “Fahim Bey ve Biz”, “Kuyucaklı Yusuf”, “Bir Tereddüdün Romanı”, “Yaban”, “Ayaşlı ve Kiracıları”, “Üç İstanbul” gibi edebî eserleri değerlendiren, çoğunu Vecdi Bürün’ün kaleme aldığı önemli tenkit ve tahlil yazıları yer almaktadır.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında hece-aruz meselesi etrafında yapılan son tartışma, Çınaraltı dergisinde cereyan etmiştir. Bu tartışma, 1944 yılında Orhan Seyfi Orhon tarafından başlatılmıştır. Çınaraltı mecmuası, Erdoğan Meto’nun ‘bir

¹⁷ O.S.O., “Ben de Bobstil Şiir Yazabilirim, Fakat...”, *Çınaraltı*, C.5, S.129, 11 Mart 1944, s.9-10

¹⁸ Hisar topluluğu ile ilgili daha fazla bilgi için bkz: Emiroğlu Öztürk, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Hisar Topluluğu ve Edebî Faaliyetleri*, Kültür Bak.Yay., Ank., 2000, 530s.

¹⁹ Tarık Buğra, kendi tâbiriyle “profesyonel bir yazar” olarak ilk hikâyelerini, Çınaraltı’nda yayınlamıştır. Daha fazla bilgi için bkz: Tuncer Hüseyin, *Tarık Buğra*, Kültür ve Turizm Bak.Yay., Ank., 1988,s.12-13; Ayvazoğlu Beşir, *Tarık Buğra-Güneş Rengi Bir Yıgın Yaprak*, Ötüken Yay., İst., 1995,s.48-49

çok noktasını doğru ve haklı' buldukları "*Aruzun Müdafası*"²⁰ başlıklı makalesini "*Pek yakında bu bahse dair fikirlerimizi biz de yazmak istiyoruz*" diyerek neşreder. Daha sonra Çınaraltı mecmuası, Orhan Seyfi Orhon'un kaleme aldığı "*Edebiyat Bahsi: Hece mi? Aruz mu?*"²¹ isimli bir makale ile konuya ilişkin düşüncelerini belirtir. Böylece hece-aruz meselesi, yeniden canlılık kazanır.

"Orhan Seyfi yeni yetişenlerin –Mithat Cemal Kuntay, Edip Ayel gibi- aruzla şiir yazmalarını, gençliğin millî vezne kayıtsızlığı ve aruza temayül olarak görür. Bu durumun bir hece-aruz meselesini kendiliğinden ortaya çıktığını belirten yazar, 'Bir millet aruz ve hece tarafdârlarının müdâfaalarını bekleyeceğim. Bakalım bu mücadeleye girişmek isteyen var mı? Ne düşündüğümü ben, en sona saklamak istiyorum" diyerek meseleyi ortaya atar. Çınaraltı'nda hemen bir anket açılır.²² Anket cevaplarının neşri sırasında Barış Dünyası dergisi bir yazı ile Çınaraltı'nın bu tavrını 'İkinci Dünya Harbi'nin cereyan ettiği ve milletlerin batıp çıktığı bir zamanda Hece mi, Aruz mu? gibi gülünç bir davaya kalkılmasını tenkit eder. Orhan Seyfi bu yazıya verdiği cevapta, konunun zannedildiği kadar 'mücerred bir sanat meselesi' olmadığını, 'Türkçülük davası ile pek sıkı' temâsı olduğunu belirtir ve çok mühim bulur.

Çınaraltı'nda cereyan eden bu münâkaşa hece-aruz münâkaşalarının sonuncusu olur. Bundan sonra edebiyatımızda, bir hece-aruz münâkaşasına rastlanmaz.²³

Çınaraltı mecmuası ile ilgili sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

Adını Ziya Gökalp'in Küçük Mecmua'da yayımlanan bir makalesinin başlığından alan haftalık Türkçü Fikir ve Sanat mecmuası Çınaraltı, "Türk dili, edebiyatı ve fikir tarihi bakımından son derece mühim bir mecmuadır. Çınaraltı, 'Yeni Millî Edebiyat Akımı' sayılacak cinsten yeni isimler ve eserlere yol açmamışsa da, devrinde büyük tesirler icra etmiştir."²⁴

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yayın hayatına başlayan ve 9 Haziran 1948 tarihine kadar çeşitli aralıklarla 161 sayı yayınlanan Çınaraltı'nın en mühim vasfı, "Türkçü ve Milliyetçi" bir mecmua olmasıdır. Mecmuada yayınlanan eserler de bu bakış açısına göre şekillenmiştir.

---

²⁰Erdoğan Meto, bu makalesinde Türkçülük hareketi ile inkişâf eden hece vezninin 'edebiyatımızda sadeliği, lisana intibakı ve biraz da kolaylığından, gitgide şiirimizin yegâne ifade tarzı olduğunu belirtmiş, bununla birlikte Fuzûliler, Nedimler ve nihayet Yahya Kemaller elinde Türkçeleşen aruza da lâyük olan önemin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bkz: Meto, Erdoğan, "*Düşünceler: Aruzun Müdafası*", *Çınaraltı*, S.112, 13 İkinci Teşrin 1943, s.10

²¹ O.S.O., "*Edebiyat Bahsi, Hece mi? Aruz mu?*", *Çınaraltı*, S.123, 29 Son Kânun 1944, s.8

²² Bu ankete Rıza Tevfik, Ali Canip Yöntem, Edip Ayel ve Süleyman Şevket Tanlı cevap vermişlerdir. Ankete verdikleri cevaplarda Rıza Tevfik ve Ali Canip Yöntem, hece veznini; Edip Ayel ise aruz veznini müdafaa etmiştir. Süleyman Şevket Tanlı ise ne hece'den ne de aruz'dan yana bir tavır almış, her iki vezni de gayri tabii olarak nitelendiremeyeceğini belirtmiştir.

²³ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: Kolcu, Hasan, *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları*, Kültür Bak.Yay., Ank., 1993, s.298-299

²⁴ Tural Sadık, "*Yeni Millî Edebiyat Akımı Üzerine*", *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ecdâd Yay., Ank., 1993, s.191-192

Yayın hayatı boyunca Çınaraltı'nda; çeşitli edebî eserlerin yanı sıra Türkçülük, milliyetçilik, Türk medeniyeti ve kültürü, dil, edebiyat, tarih, Türk sanatları, ticaret ve iktisat, musiki, tiyatro, resim... gibi farklı ilgi alanlarına dair pek çok makale neşredilmiştir. Mecmuada cereyan eden hece-aruz tartışması da, edebiyatımızda bu konuda ortaya çıkan son tartışma olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Çınaraltı mecmuası etrafında, ilk eserlerini Millî edebiyat döneminde yayınlamaya başlayan Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Halide Nusret Zorlutuna, Şükûfe Nihâl... gibi pek çok usta ismin öncülüğünde, genç kuşakların yetişmesine de vesile olan bir edebî muhit oluşmuştur. Zengin bir içeriğe sahip olan Çınaraltı mecmuası; pek çok şahsiyetin yetişmesini sağlayarak Türk kültür ve sanatına hizmet etmiştir.

III. Sonuç Yerine...

Periyodikler, ülkemizde yayınlanmaya başladığı andan itibaren fikir ve sanat dünyamızın gelişmesinde büyük rol oynamışlardır. Bu sebeple periyodikler üzerine yapılan çalışmalar, büyük önem arz etmektedir. Biz bu çalışmamızda Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi'nin ortaklaşa çıkardıkları iki mecmuayı ana hatlarıyla değerlendirmeye çalıştık ve şu sonuçlara ulaştık:

Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi Orhon'un birlikte çıkardıkları siyasî-mizah mecmuası Akbaba ve haftalık Türkçü Sanat ve Fikir mecmuası Çınaraltı; aynı dünya görüşüne sahip pek çok isme kucak açmış ve genellikle ortak hareket etmiş, oldukça zengin içeriğe sahip iki mecmuadır. Her iki mecmuanın –özellikle dönemin sol muhalif dergileri ile ve diğer Türkçü-Milliyetçi bazı mecmualarla karşılaştırıldığında- ılımlı bir yayın politikası izledikleri görülür.

Bu iki dergi etrafında, çoğunu Millî edebiyat döneminden tanıdığımız pek çok usta isimle birlikte, genç neslin de iştirâk ettiği bir *edebî muhit* oluşmuştur. Çınaraltı'nın yayınlanmaya başladığı 1941 yılından itibaren iki mecmuanın yazar ve şâir kadroları incelendiğinde pek çok ismin her iki mecmuada da yazı ve şiirlerini yayınladıkları görülür.

Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi; belirli dönemlerde idarehaneleri ortak, yayın politikaları ve sanat anlayışları, yazar ve şâir kadroları hemen hemen aynı, bu iki kardeş mecmuada, sol muhalefete karşı oldukça sert eleştirilerde bulunmuşlardır. Bu nedenle Akbaba ve Çınaraltı, dönemin muhalif kesiminin en çok rahatsızlık duyduğu mecmualar olmuştur.

Yayınladıkları dönemde matbuât âleminde çok etkin olan Akbaba ve Çınaraltı mecmuaları; pek çok mizah ustası, karikatürist, şâir, yazar ve düşünce adamının yetişmesini sağlamış, pek çok sahaya transfer edilebilecek ve bu sahalarda kullanılacak zengin içeriklere sahip Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının iki mühim mecmuasıdır.

Kaynakça

AYVAZOĞLU, Beşir, **Tarık Buğra-Güneş Rengi Bir Yığın Yaprak**, Ötüken Yay., İst., 1995.

CANTEK, Levent, **Markopaşa Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi**, İletişim Yay., İst., 2001.

ÇAVDAR, Tefrik, *“Bir Gülmece Dergisinin Penceresinden 1923-1924 Yılları”* **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Yay., Ank., 1995, s.466-474

ÇIKLA, Selçuk, **Şair Mizah Yazarı Gazeteci Yusuf Ziya Ortaç**, Kitabevi Yay., İst., 2010.

DONBAY, Ali, *Orhan Seyfi Orhon*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank., 2009.

DOĞAN, Erdal, **Edebiyatımızda Dergiler**, Bağlam Yay., İst., 1997.

EMİROĞLU, Öztürk, *“Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Hisar Topluluğu ve Edebî Faaliyetleri*, Kültür Bak.Yay., Ank., 2000.

GÜRKAN, Nilgün, **Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın(1945-1950)**, İletişim Yay., İst., 1998.

KOCAHASANOĞLU, O.S., **Millî Edebiyat Hareketi ve Beş Hececiler**, Toker Yay., İst., 1976

KOLCU, Hasan, **Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları**, Kültür Bak.Yay., Ank., 1993

KURDAKUL, Şükran, **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü**, İnkılâp Yay., 6.bas., İst., 1999

NECATİGİL, Behçet, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık Yay., 10.bas., İst., 1980.

ORTAÇ, Yusuf Ziya, **Bizim Yokuş**, Akbaba Yay., İst., 1966.

ÖNAL, Mehmet, **Yusuf Ziya Ortaç**, Kültür ve Turizm Bak Yay., Ank., 1986.

ÖNAL, Mehmet, **Yusuf Ziya Hayatı-Sanatı-Eserleri**, Bizim Büro Yay., Ank., 2008.

ÖNGÖREN, Ferit, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 4.bas., Ank., 1983.

ÖZLÜK, Nuran, **Çınaraltı Sistemik İndeks**, Akademik Kitaplar Yay., İst., 2010.

SAZYEK, Hakan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ank., 1996.

TONGA, Necati, **Çınaraltı Dergisi Etrafında Oluşan Edebî Muhit**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Ank., 2004, 330 s.

TONGA, Necati, “Çınaraltı Mecmuası Üzerine”, **Türk Yurdu**, C.25, S.213, Mayıs 2005, s.125–129

TONGA, Necati, “Türk Edebiyatı Tarihinde Mühim Bir Mecmua: Akbaba (1922–1977)”, **Turkish Studies**, S.3/2 Bahar 2008, www.turkishstudies.net, s. 665–679.

TONGA, Necati, “Edip Ayel’in Şiirlerinde İstanbul”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Güz 2008, C.1, S.5, www uluslararası sosyal araştırmalar.com, s.810–824

TUNCER, Hüseyin, **Tarık Buğra**, Kültür ve Turizm Bak.Yay., Ank., 1988.

TURAL, Sadık, “Yeni Millî Edebiyat Akımı Üzerine”, **Edebiyat Bilimine Katkılar**, Ecdâd Yay., Ank., 1993, s.191-192.

YETİŞ, Kâzım, “Çınaraltı”, T.D.V.İslâm Ans., C.8, İst., 1993, s.302-303